

מחולותיהם של

המקורלים

מאת אנדריאה אמורט

בחודש אפריל השנה התקיימו בעיר האוסטרית לינץ, תחת הכותרת "ריקודיהם של המקוללים", מופעים של יצירות אמני מחול ההבעה (AUSDRUCKSTANZ), שגורשו מאוסטריה בימי השלטון הנאצי.

הכוריאוגרפית אסתר לינלי, שהיתה בנעוריה רקדנית בלהקתה של גרטרוד בודנויזר (אחת המורות של גרטרוד קראוס), שיחזרה מחולות מאותן שנים, שבהן מילא המחול ההבעתי האוסטרי תפקיד נכבד, ושזרה ממצאים "ארכיאולוגיים" אלה במופע עכשווי.

היא ניסתה, בעזרת הזיכרון, להעלות מחדש חלקים מעבודותיהם של אלה שנאלצו להילחם או להגר כשהנאצים שלטו

באוסטריה, ובעבודה, שקדמה למופע בעיר לינץ השנה, חשפה שוב את דרך עבודתם של אותם יוצרים, ומה היתה משמעות אמנותם בעת ההיא.

מאז שנת 1977 עוסקים באוסטריה בהחייאת המחול ההבעתי המודרני של שנות ה-30, בייחוד הודות למאמציהם של ההיסטוריונים של המחול גונהילד שילר ואלפרד אוברצאוכר, ובתמיכתו של מנהל התיאטרון בעיר גראץ,

גרהארד ברוגר (לשעבר מנהל להקת הבאלט של האופרה הממלכתית בווינה). בראש ובראשונה מעלים מחדש עבודות מאת גרטה ויזנטאל והרקדנית היוצרת בת ה-90 הפעילה עדיין, רוזליה חלאדק, וכן של היוצרות שיצאו אז לגלות, גרטרוד בודנויזר וגרטרוד קראוס.

הרעיון להעלות את המופע בעיר לינץ נולד מפגישה בין הכוריאוגרפית אסתר לינלי (שגדלה בווינה, חיה באנגליה ומנהלת מאז 1993 את המחלקה לחינוך למחול בקונסרבטוריון של לינץ), לבין גונהילד שילר, אלפרד אוברצאוכר וכותבת שורות אלה.

במסגרת מפגש בנושא "50 שנה אחרי מלחמת העולם השנייה" עיצבה אסתר לינלי ושיחזרה את יצירותיהן של היוצרות המרכזיות, שטרם נראו בווינה. בטינה ורטון ואוולין איפן, שתי רקדניות, חברות לשעבר בלהקתה של בודנויזר (שהיגרה בשנת 1938 והתיישבה לבסוף באוסטרליה), הפועלות באנגליה, עבדו בלינץ עם 25 מתלמידיה של לינלי, והעמידו מחדש את יצירתה של בודנויזר "טרור". הבכורה המקורית התקיימה בווינה בשנת 1938, כחלק ממסכת בשם "מסכותיו של השטן", למוסיקה מאת מרסל לורבר.

**היא ניסתה, בעזרת
הזיכרון, להעלות
מחדש חלקים
מעבודותיהם של אלה
שנאלצו להילחם או
להגר כשהנאצים
שלטו באוסטריה**

המחול "טרור" מתגלה כסיפור תמציתי ובנוי היטב על אודות משפחה אחת, הנדחפת אל המוות על ידי משטר האימים. כבר מהסצינה הראשונה, שבה נראים כל בני המשפחה גוהרים בצפיפות על הרצפה, על ידי השימוש בטכניקה מחולית ובמימיקה והבעת הפנים, מתפתחות דמויותיהם של האב המנסה להתגונן, של האם המתחננת ושל הילדים, הנמשכים אל מייצגי האימה כמהופנטים. הדמות המייצגת את הטרור תוחמת בצעדים נמרצים את מרחב המחיה של המשפחה ומצמצמת אותו הלוך וצמצם.

הרקדניות בטינה ורטון ואוולין איפן, שרקדו בצעירותן בלהקתה של גרטרוד בודנויזר, במחול שלהן "המצפון"
BETTINA VERN AND EVELYN IPPEL, FORMER MEMBERS OF GERTRUD
BODENWIESER'S DANCE COMPANY IN THEIR WORK "IN
CONSCIENCE"

ואנשים שוב חרדים לנוכח הניאו-נאציזם והטרור הפושה, חשוב להזכיר את העבר, למען לא יחזור על עצמו. מתוך תמונה הנראית כתצלום-מחזור עתיק, היא חולצת בזה אחר זה את השיחזורים הבודדים. כמעבר בין הריקודים היא יצרה סצינות של אובדן דרך, שבא לידי ביטוי בדממה, במחוות ובריצה מואצת.

התאורה בקטעי המעבר חריפה ומשתנה כל העת, ולעומת זאת המחולות המשוחזרים מוארים באור רך ואחיד יותר מהנהוג כיום,

כשהפאשיזם שוב מרים ראש ואנשים שוב חרדים לנוכח הניאו נאציזם והטרור הפושה, חשוב להזכיר את העבר, למען לא יחזור על עצמו

היצירה נוצרה סמוך להשתלטות הנאצים על אוסטריה ולליבוי מדורות האנטישמיות שבא בעקבותיה. זו היתה תרומתה של בודנויז לתודעה הציבורית אז. היא תמיד עסקה בנושאים בעלי משמעות חברתית ואקטואלית. למשל, יצירתה הידועה ביותר, משנת 1924, "DEMON MACHINE" ("מכונת השטן") היא בפירוש בגדר ביקורת חברתית. בודנויז לימדה במחלקה למחול מודרני באקדמיה הממלכתית בווינה (גם גרטרוד קראוס למדה אצלה שם), וכמו גרטה וינטאל (רקדנית מודרנית מראשית המאה), חיבבה את התנופות והסיבובים, שהופיעו לרוב בשני מפלסי רגש במחולותיה.

למנעד שלה שייך גם הצעד המיוחד, "צעד ארבע הפינות" ("FOUR CORNER STEP"), שאינו אלא פאראפראזה על צעד הוואלס המוכר, שניתן לבצע אותו "באווירה וינאית משועשעת" ו/או "במצב רוח קודר ומדכא". בטינה ורנון מספרת שפרדריק אשטון, הכוריאוגרף הבריטי הגדול, התפעל מצעד ארבע הפינות.

בין היצירות ששוחזרו גם עבודתה של הרקדנית הווינאית חנה ברגר (1910-1962), שהגיעה לברלין על מנת לרקוד בלהקתה של מרי ויגמן, ובימי מלחמת העולם השנייה לרשת הריגול הידועה בכינויה "התזמורת האדומה". בשנת 1942 נאסרה חנה ברגר בעוון "תעמולה נגד המלחמה", והוחזקה במחנה ריכוז עד סוף המלחמה. בשנות ה-50 לימדה בווינה וקיימה להקת מחול משלה. היא גם פעלה במזרח ברלין ושיתפה פעולה עם הפנטומימאי מרסל מרסו. עבור מופעי "מחול המקוללים" שיחזרה תלמידתה לשעבר, אוטיליה מיטרהובר, את הסולו של ברגר, "האלמונית מנהר הסיין" (מ-1942, למוסיקה מאת דביסי), שבוצע על ידי הרקדנית הצעירה אסתר קולר. הנערה הטובעת, לבושה בשמלה ארוכה, מבטה מושפל לרצפה כל העת, שוקעת בגלי הנהר בתנועות זרועות מגששות.

יצירה בלתי מוכרת נוספת היתה סולו מאת אנדרי ירשיק. ירשיק, יליד וינה, היה רקדן מבוקש מאוד בשנות ה-30 בווינה וברלין. בין היתר רקד עם מרגרטה ואלמן וטד שון (למשל במסגרת כנס בינלאומי במינכן, בו השתתפה גם קבוצתה של גרטרוד קראוס). בשל השתתפותו במופעים אנטי נאציים, נאלץ להסתתר. אחרי סיום מלחמת העולם היה מנהל הבאלט וכוריאוגרף הבית בבתי אופרה שונים בגרמניה. היום הוא בן 93 ומתגורר בעיר לינץ. עבור מופעי "מחול המקוללים" עבד היוצר הקשיש בהתלהבות עם הרקדן הרמן טרומפ (שעבד בעיקר עם הרקדנית רוזליה חלאדק), על מחול סולו ושמו "האדם בטיורופ" (לצלילי פרלוד מאת רחמנינוב), זה שבוצע בפעם האחרונה בווינה ב-1950. זה מחול הבעתי גרוטסקי ומוקצן של אדם לבוש קרעי שק, שדעתו נטרפה עליו בשל התנאים בהם הוא נאלץ לחיות.

בדעת המארגנים היה לשחזר גם עבודת סולו מאת גרטרוד קראוס, אבל בשל קשיי תקציב

אנדרי ירשיק במחול "האדם בטיורופ"
ANDREI JERSICH IN "HUMAN MADNESS"

באופן המזכיר את תאורת הבימה של אותן שנים.

מבלי לגלוש לקלישאות אפשר לומר כי נוצר מעבר ריגשי של אתמול מול היום, הבא לידי ביטוי בשפת המחול. הסיום הוא גם ההתחלה ומתברר מעל לכל ספק, שאכן איננו לומדים מההיסטוריה דבר.

ויתרו על כך. אם המופע יעלה שוב על הבימה במסגרות אחרות, אסתר לינלי עשויה לנסות לבצע שיחזור כזה.

תפקידה של לינלי היה לשבץ את המחולות העתיקים במסגרת בעלת משמעות עכשווית. לדעתה, היום, כשהפאשיזם שוב מרים ראש